

Józef Dowbor- -Muśnicki

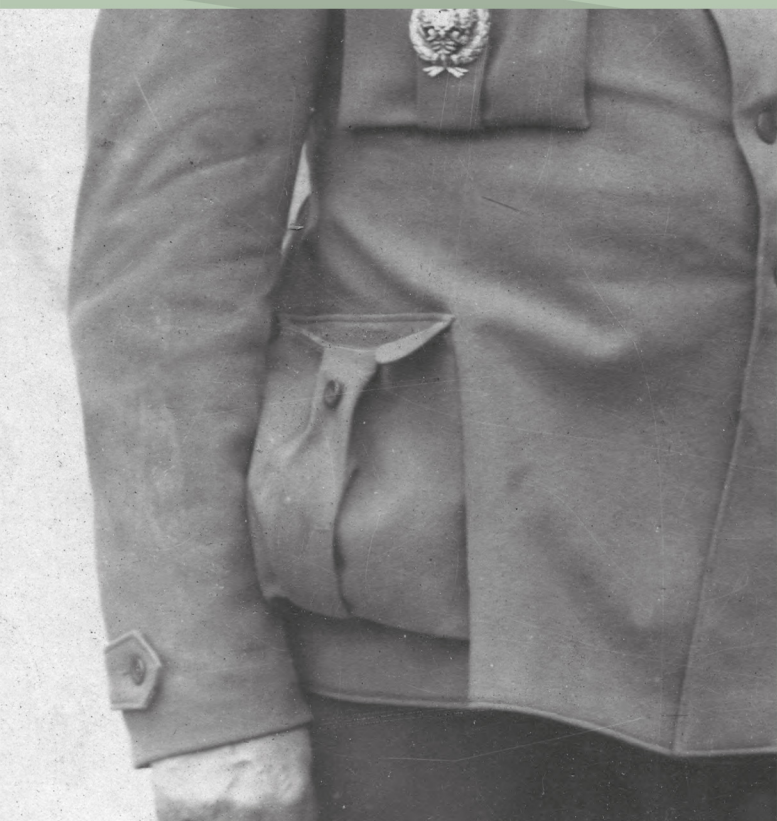
INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

BE BIOGRAFIE
WYSTAWY
ELEMENTARNE

Po pierwsze żołnierz

Józef Dowbor-Muśnicki był przedstawicielem tej polskiej generacji, która swym czynem przywróciła – po latach zaborów – Polskę na mapę Europy. Swój talent wojskowy i ogromne doświadczenie, nabyte jeszcze w carskiej armii, oddał w tym dziejowym momencie na użytek Polski. Jako twórca I Korpusu Polskiego oraz zwycięski wódz Powstania Wielkopolskiego 1918/1919 na trwałe zapisał się w historii Polski.

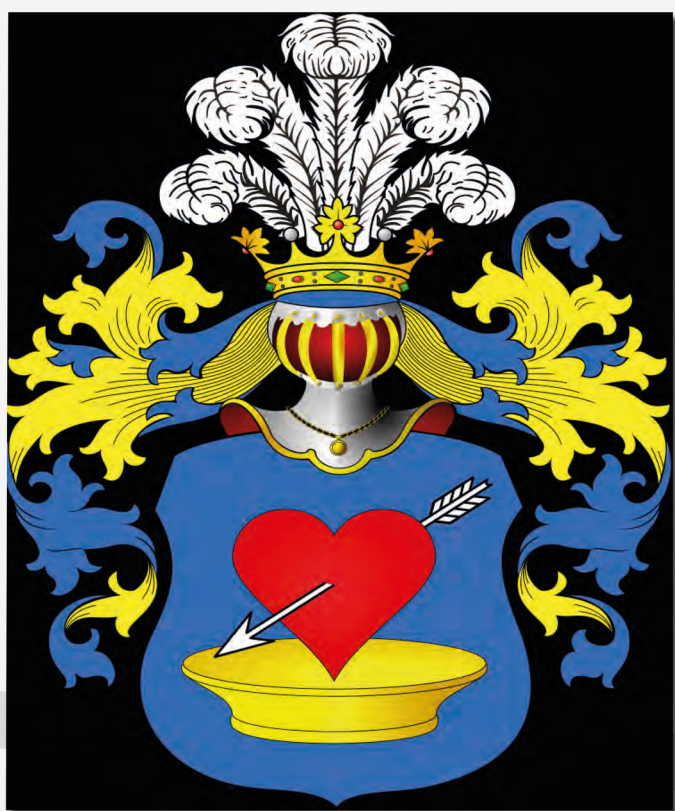
↑ Gen. Józef Dowbor-Muśnicki
📍 Wojskowe Biuro Historyczne

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Dom rodzinny

1867

← Herb Przyjaciel, którym pieczętowała się rodzina Dowbor-Muśnickich
Wikimedia Commons

Ród Dowbor-Muśnickich drugi człon nazwiska wziął od miejscowości Muśniki na Litwie, gdzie zamieszkiwał od XV w.

Rodzina Dowbor-Muśnickich wywodziła się ze szlachty litewskiej, która w XVIII w. osiadła na ziemi sandomierskiej. Tam, w majątku Garbów, 25 października 1867 r. urodził się Józef Dowbor-Muśnicki. Był najmłodszym z sześciorga dzieci Romana i Antoniny z Wierzbickich. Duży wpływ na wychowanie i kształtowanie charakteru przyszłego generała miały kobiety: surowa i wymagająca matka, wpajająca jednocześnie miłość do Polski, oraz mamka Maria Kwapiszówna, garbowska chłopka, której zawdzięczał silną religijność.

Kościół w Górach Wysokich od strony zachodniej.

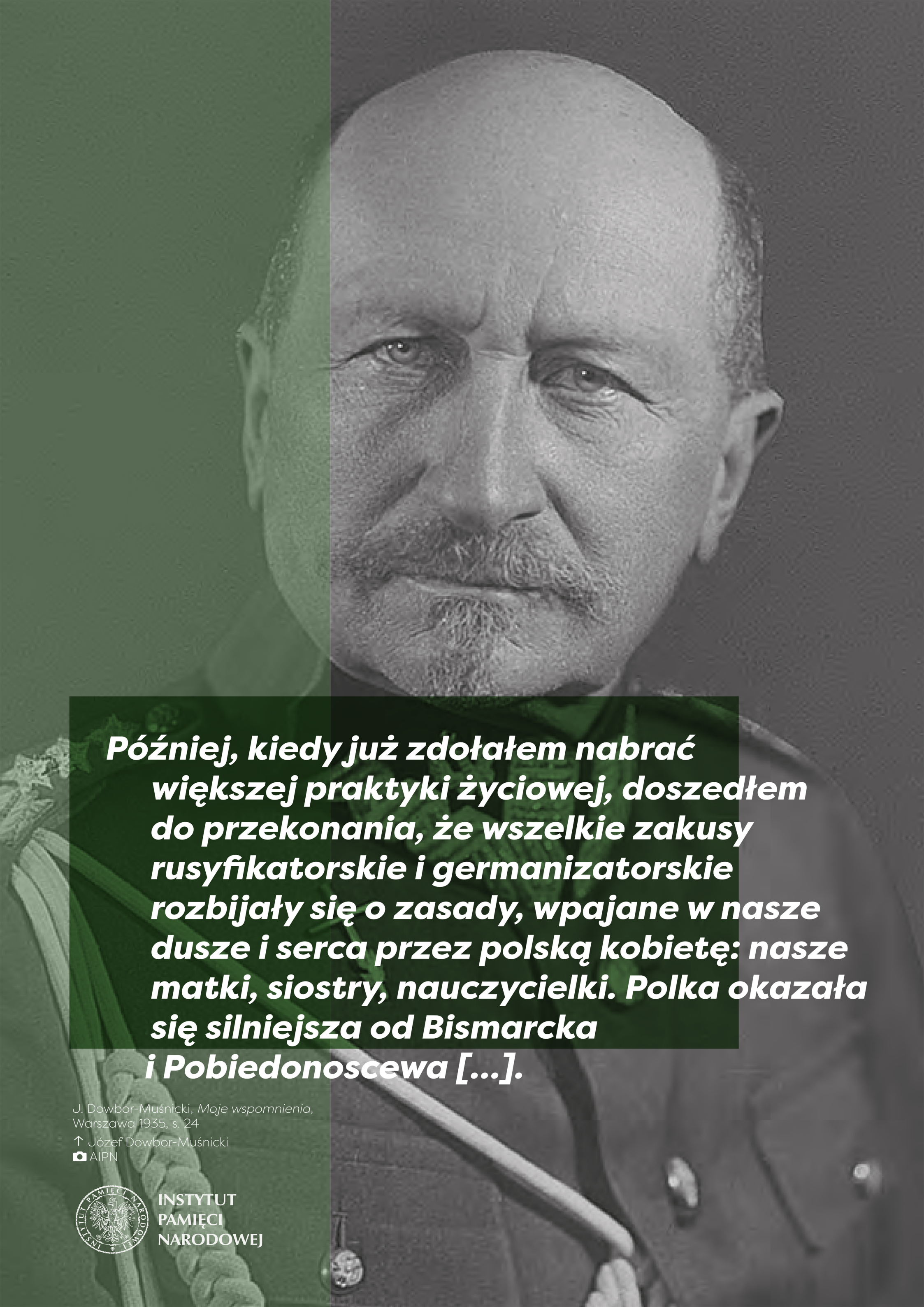
← Józef Dowbor-Muśnicki
„Placówka”, 1927

Do dziesiątego roku życia młody Józef kształcony był w domu pod kierunkiem guwernantki i nauczycieli ludowych. Następnie podjął naukę w rosyjskim gimnazjum w Radomiu, gdzie ukończył cztery klasy.

↑ Kościół w Górach Wysokich – miejsce chrztu Józefa Dowbor-Muśnickiego
A. Bastrzykowski,
Monografia historyczna parafji Góry Wysokie Sandomierskie, Sandomierz 1936

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

***Później, kiedy już zdołałem nabrać
większej praktyki życiowej, doszedłem
do przekonania, że wszelkie zakusy
rusyfikatorskie i germanizatorskie
rozbijały się o zasady, wpajane w nasze
dusze i serca przez polską kobietę: nasze
matki, siostry, nauczycielki. Polka okazała
się silniejsza od Bismarcka
i Pobiedonoscewa [...].***

J. Dowbor-Muśnicki, *Moje wspomnienia*,
Warszawa 1935, s. 24

↑ Józef Dowbor-Muśnicki

📷 AIPN

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Wojskowe powołanie

1884

Po edukacji gimnazjalnej czternastoletni Józef Dowbor-Muśnicki, idąc w ślady starszego brata, zdecydował się na karierę w wojsku carskim. Służbę w rosyjskiej armii pełnił przez kolejne ponad trzydzieści lat. W tym czasie przeszedł przez wszystkie szczeble wojskowej edukacji, a doświadczenie frontowe zdobył uczestnicząc w wojnie rosyjsko-japońskiej z lat 1904-1905, a następnie podczas I wojny światowej. Ostatni awans w rosyjskim wojsku na generała-porucznika otrzymał Dowbor w 1917 r.

↓ Wizyta Aleksandra Kiereńskiego (trzyma dokument), m.in. ministra wojny i marynarki Rządu Tymczasowego, w XXXVIII Korpusie Armijnym dowodzonym przez gen. Józefa Dowbor-Muśnickiego (pierwszy na prawo od Kiereńskiego), 1917 r.
POLONA

→ Józef Dowbor-Muśnicki jako junkier oficerskiej szkoły piechoty
POLONA
(J. Dowbor-Muśnicki, *Moje wspomnienia*, Warszawa 1935)

Józef Dowbor-Muśnicki, jako Polak i katolik, na każdym etapie wojskowej edukacji musiał mierzyć się z rezerwą, a nawet wrogością ze strony rosyjskich kolegów i przełożonych.

Dowbor został mianowany dowódcą XXXVIII Korpusu po rewolucji lutowej 1917 r. Był to jego ostatni przydział w rosyjskim wojsku.

Gen. Józef Dowbor-Muśnicki jako szef sztabu I Armii →
POLONA
Muzeum Powstańców Wielkopolskich w Lusowie

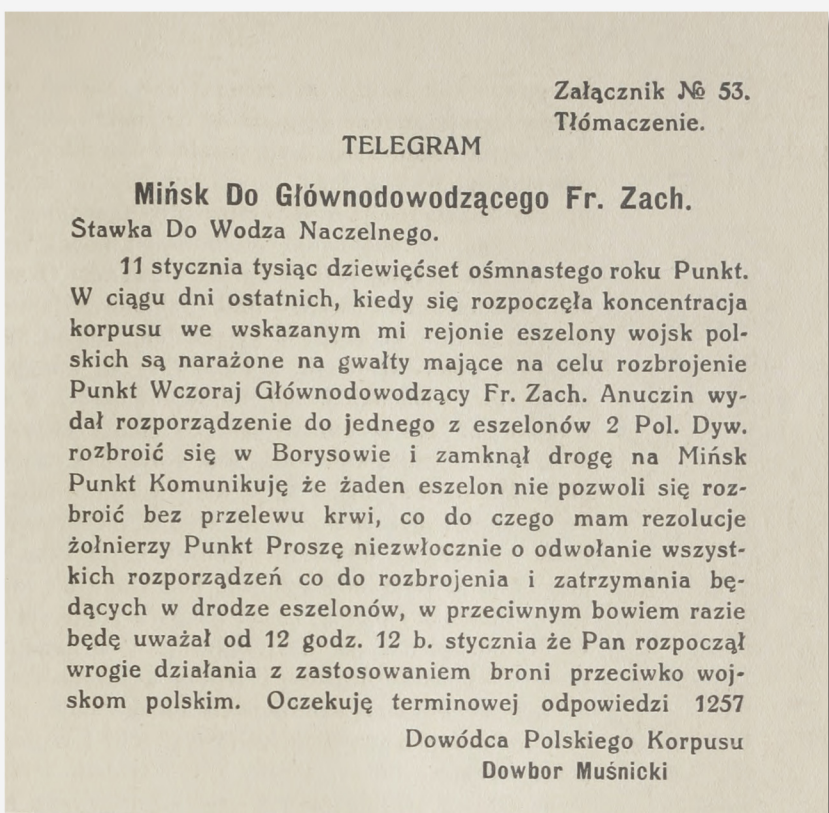
Józef Dowbor-Muśnicki za swoje zasługi wojenne otrzymał wiele rosyjskich odznaczeń. Na fotografii widoczne są dwa z nich: Order św. Włodzimierza z mieczami III klasy (przy kołnierzu munduru) i Order św. Jerzego IV klasy (nad lewą kieszenią).

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Twórca I Korpusu Polskiego

1917

← Tekst telegramu – ultimatum wysłanego przez gen. Dowbor-Muśnickiego do bolszewików, który jest aktem wypowiedzenia im posłuszeństwa i początkiem oficjalnej wojny I Korpusu Polskiego z bolszewickimi władzami Rosji

POLONA

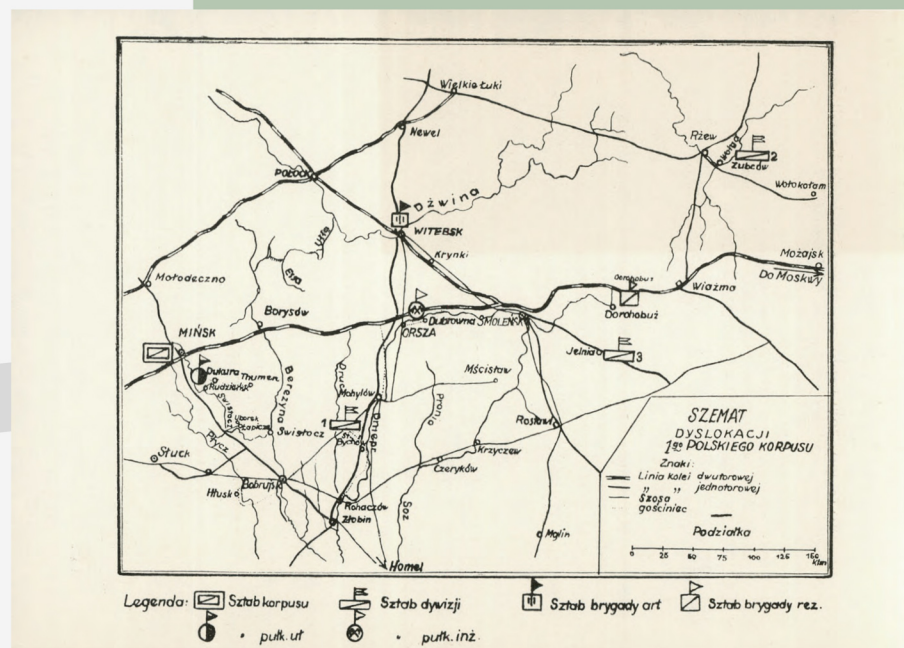
Duży wpływ na dalsze koleje życia Józefa Dowbor-Muśnickiego miała rewolucja lutowa 1917 r. W następstwie jej hasła o samostanowieniu narodów, w czerwcu 1917 r. na Zjeździe Wojskowych Polaków w Piotrogradzie powołano polskie formacje wojskowe, nad którymi dowództwo powierzono właśnie jemu. Dowbor z zaangażowaniem przystąpił do formowania pierwszej dużej polskiej jednostki wojskowej – I Korpusu Polskiego. Organizacja tej jednostki, mającej podlegać naczelnemu wodzowi wojsk rosyjskich, przebiegała dość sprawnie, a w grudniu 1917 r. liczyła już ona blisko 30 tys. żołnierzy. Rozwój korpusu został jednak przerwany przez bolszewików, którzy po objęciu władzy w Rosji parli do jego likwidacji.

↑ Gen. Józef Dowbor-Muśnicki wraz ze sztabem I Korpusu Polskiego, Bobrujsk 1918 r.

NAC

Docelowo korpus liczyć miał ok. 70 tys. żołnierzy, jednak mimo starań Dowbora, nigdy nie osiągnął takiego stanu etatowego. Wpływ na to, obok sytuacji rewolucyjnej w Rosji, mieli także polscy działacze lewicowi, odwołujący Polaków od wstępowania do „reakcyjnego” wojska.

↑ Schemat dyslokacji I Korpusu Polskiego POLONA (H. Orleański, *I Korpus Polski: szkic historyczny*, Warszawa 1938, s. 11)

Początkowo sztab korpusu mieścił się w Mińsku, a poszczególne jednostki rozmieszczone były na kilkusetkilometrowym obszarze między Mińskiem, Witebskiem, Homlem i Rzewem.

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

***Uważam się za nacjonalistę i narodowca;
nie stronię od ludzi o zbliżonych
przekonaniach. Nie wierzę w teorie, że na
kuli ziemskiej nastąpi czas zgody
i braterskiego połączenia narodów,
a wojna będzie anachronizmem.***

J. Dowbor-Muśnicki, *Moje wspomnienia*, Warszawa 1935, s. 138

↑ Gen. Józef Dowbor-Muśnicki jako dowódca I Korpusu Polskiego

📺 POLONA

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

„Dowboria”

1918

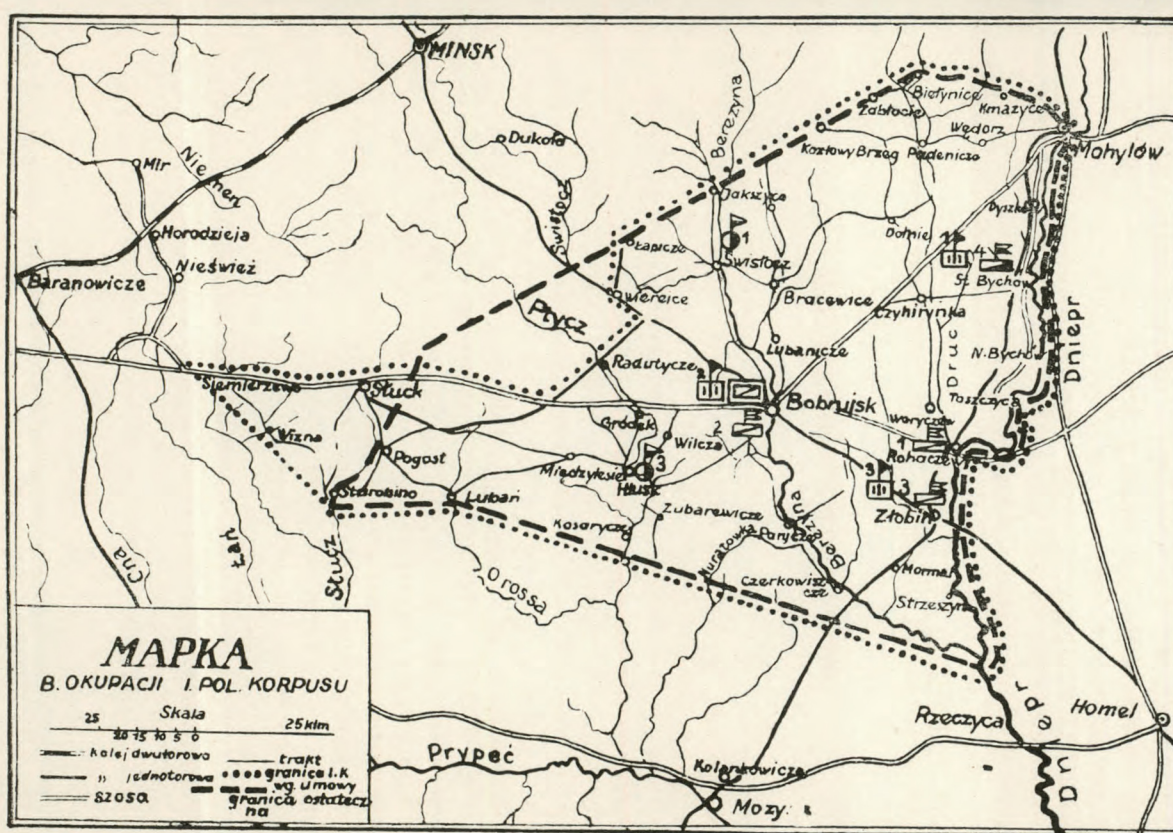
Stanowcza postawa Józefa Dowbor-Muśnickiego wobec bolszewickich władz Rosji skutkowałą wybuchem otwartego konfliktu. Chcąc uniknąć rozbrojenia rozproszonych oddziałów korpusu przez bolszewików, Dowbor zarządził ich koncentrację w Bobrujsku – twierdzy, która stała się punktem oparcia do działań obronnych, ale także zaczepnych. Jednocześnie, mając świadomość trudnej sytuacji, w jakiej korpus się znalazł, Dowbor podjął decyzję o porozumieniu z dowództwem armii niemieckiej na wschodzie (Ober-Ost). W wyniku jego postanowień m.in. wyznaczono teren rozlokowania korpusu, nadano mu status wojsk neutralnych oraz uznano polityczną zwierzchność nad nim warszawskiej Rady Regencyjnej.

↓ Defilada wojsk I Korpusu Polskiego w Bobrujsku, 3 maja 1918 r.

Wojska polskie zdobyły Bobrujsk w nocy z 2 na 3 lutego 1918 r. Zorganizowane tam 3 maja 1918 r. przez korpus uroczystości związane z rocznicą uchwalenia Konstytucji 3 Maja wywarły ogromne wrażenie na żołnierzach i ludności cywilnej, wywołując jednak duże zaniepokojenie wśród Niemców.

→ Tzw. Dowboria (ok. 19 tys. km²), czyli obszar okupowany przez I Korpus Polski po umowie z Niemcami z lutego 1918 r. POLONA (H. Orleański, *I Korpus Polski: szkic historyczny*, Warszawa 1938, s. 11)

Legenda: Sztab korpusu Sztab dywizji piech. Sztab dywizji kaw. Sztab pułk. kaw. „ bryg artyl.

Zajęte przez I Korpus Polski terytorium wynosiło około 19 000 km²

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Na podległym korpusowi terytorium Dowbor wprowadził zarząd cywilny, ze wszystkimi szczeblami aparatu administracyjnego. Anulowano dekrety bolszewickie i umożliwiono swobodną działalność oświatową, kulturalną oraz religijną.

Demobilizacja 1918 korpusu i powrót do kraju

Przekonanie Dowbora, że polityczna protekcja Rady Regencyjnej umożliwi utrzymanie korpusu, okazało się jednak złudne. Niemcy bowiem, obawiając się rozbudowy formalnie niezależnych od nich wojsk, zaczęli nalegać na demobilizację korpusu. Dowbor – nie widząc szans powodzenia w ewentualnej walce z Niemcami – przystał na ich propozycję i ostatecznie 21 maja 1918 r. doszło do podpisania umowy o demobilizacji. Ta niełatwa decyzja uchroniła korpus przed niewątpliwą zagładą, gwarantując jednocześnie powrót do kraju zdecydowanej części żołnierzy.

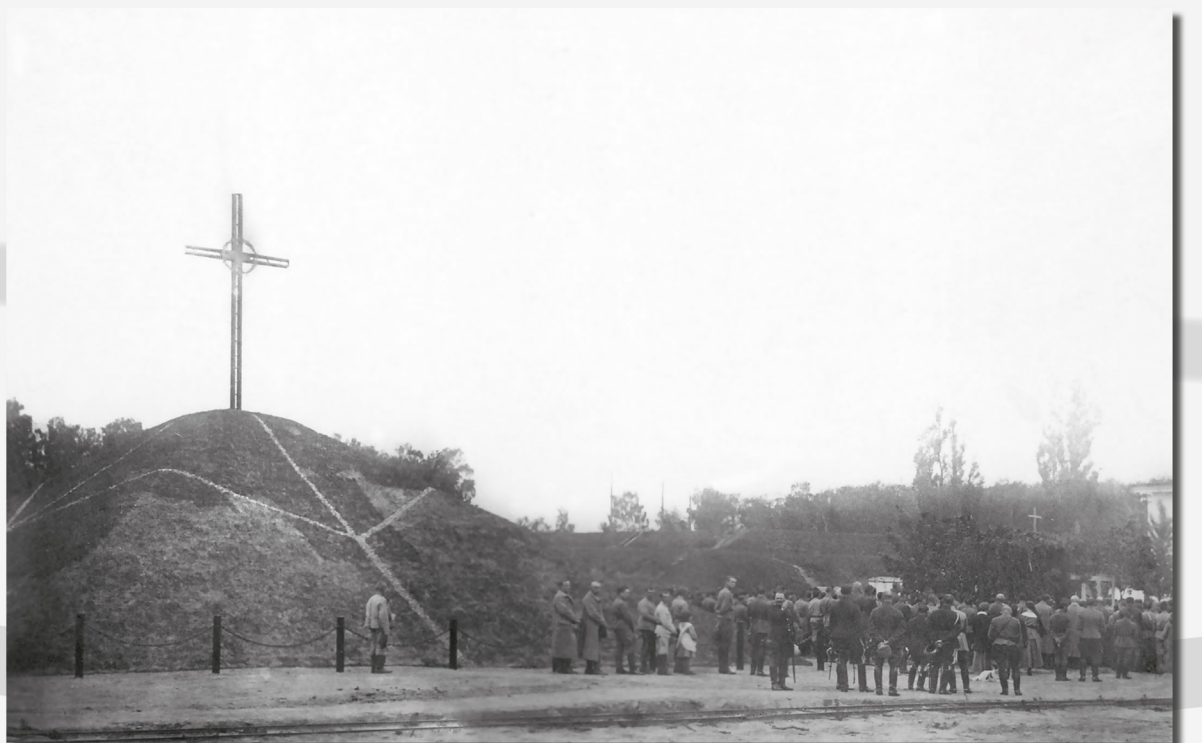
→ Przemysław Barthel de Weydenthal (1893-1919)
📖 *Szkoła Podchorążych Artylerii: ku uczczeniu dziesięciolecia 1923-1933*, s. 101

Jeden z oficerów Polskiej Organizacji Wojskowej (POW) w korpusie, będący w opozycji wobec Dowbora. Z kilkoma innymi członkami POW – nie godząc się na likwidację korpusu – próbował przejąć nad nim kontrolę. Bunt przeprowadzony w nocy z 21 na 22 maja 1918 r. zakończył się jednak niepowodzeniem, ponieważ większość żołnierzy nie podporządkowała się spiskowcom.

↓ Manifestacja Dowborczyków w Warszawie, 14 października 1918 r.
📖 POLONA (J. Dowbor-Muśnicki, *Moje wspomnienia*, Warszawa 1935)

W wyniku umowy o demobilizacji do centralnej Polski wróciło ponad 23 tys. żołnierzy i oficerów I Korpusu Polskiego. Brali oni następnie udział m.in. w rozbrajaniu Niemców w Warszawie i tworzeniu pułków Wojska Polskiego.

↑ Kopiec Dowborczyków w Bobrujsku, czerwiec 1918 r.
📖 NAC

Przed opuszczeniem Bobrujska decyzją Dowbora, w miejscu mogił żołnierzy korpusu poległych w walce z bolszewikami, usypano kopiec zwieńczony wysmukłym krzyżem.

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Dowódca Powstania Wielkopolskiego

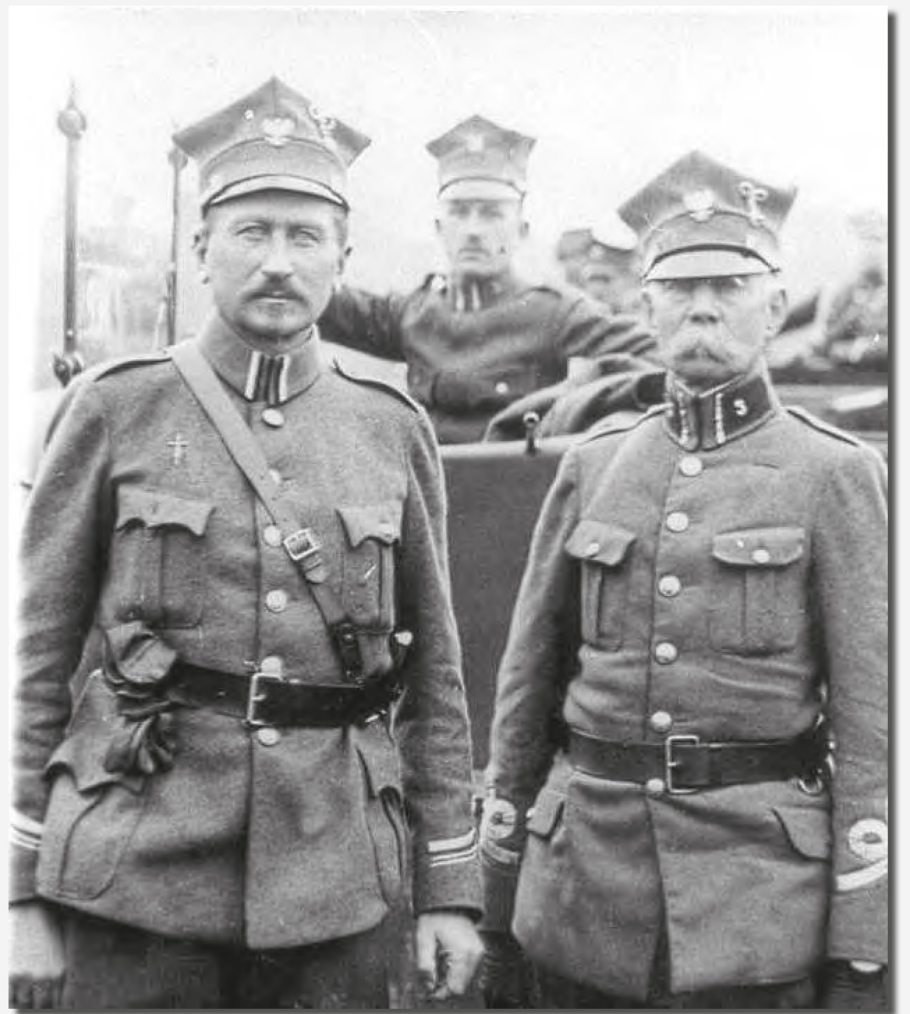
1919

Po powrocie do kraju Józef Dowbor-Muśnicki zamieszkał w Staszowie na Kielecczyźnie. Tutaj w styczniu 1919 r. dotarła do niego wiadomość o wyznaczeniu go na dowódcę trwającego w Prowincji Poznańskiej antyniemieckiego powstania. Natychmiast po przybyciu do stolicy Wielkopolski przystąpił do organizowania regularnego wojska z ochotniczych dotychczas oddziałów powstańczych. W krótkim czasie stworzył z poboru Armię Wielkopolską – jednolicie umundurowaną, dobrze uzbrojoną i zdyscyplinowaną, która umożliwiła utrzymanie wyzwolonych wcześniej terenów w rękach polskich. W uznaniu zasług dla wojska polskiego Naczelna Rada Ludowa, ówczesna polska władza na ziemiach zaboru pruskiego, nadała Dowborowi najwyższy stopień generalski – generała broni.

→ Gen. Józef Dowbor-Muśnicki wraz z gen. Wincentym Odyńcem w mundurach Wojsk Wielkopolskich, 1919 r.

📍 Muzeum Powstańców Wielkopolskich w Lusowie

Największą bolączką Wojsk Wielkopolskich był brak kadry oficerskiej, dlatego Dowbor sprowadził ze sobą ok. 180 oficerów z I Korpusu Polskiego oraz otworzył w Poznaniu szkołę oficerską.

Zaprzysiężenie Dowództwa → Głównego Polskich Sił Zbrojnych byłego zaboru pruskiego na placu Wilhelmowskim (obecnie plac Wolności) w Poznaniu, 26 stycznia 1919 r.

📍 Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu

W Armii Wielkopolskiej Dowbor wprowadził nową rotę przysięgi, którą żołnierze składali podczas publicznych uroczystości. Jednocześnie żądał od żołnierzy bezwzględnej apolityczności.

→ Plakat, którym witano gen. Józefa Dowbor-Muśnickiego w Poznaniu

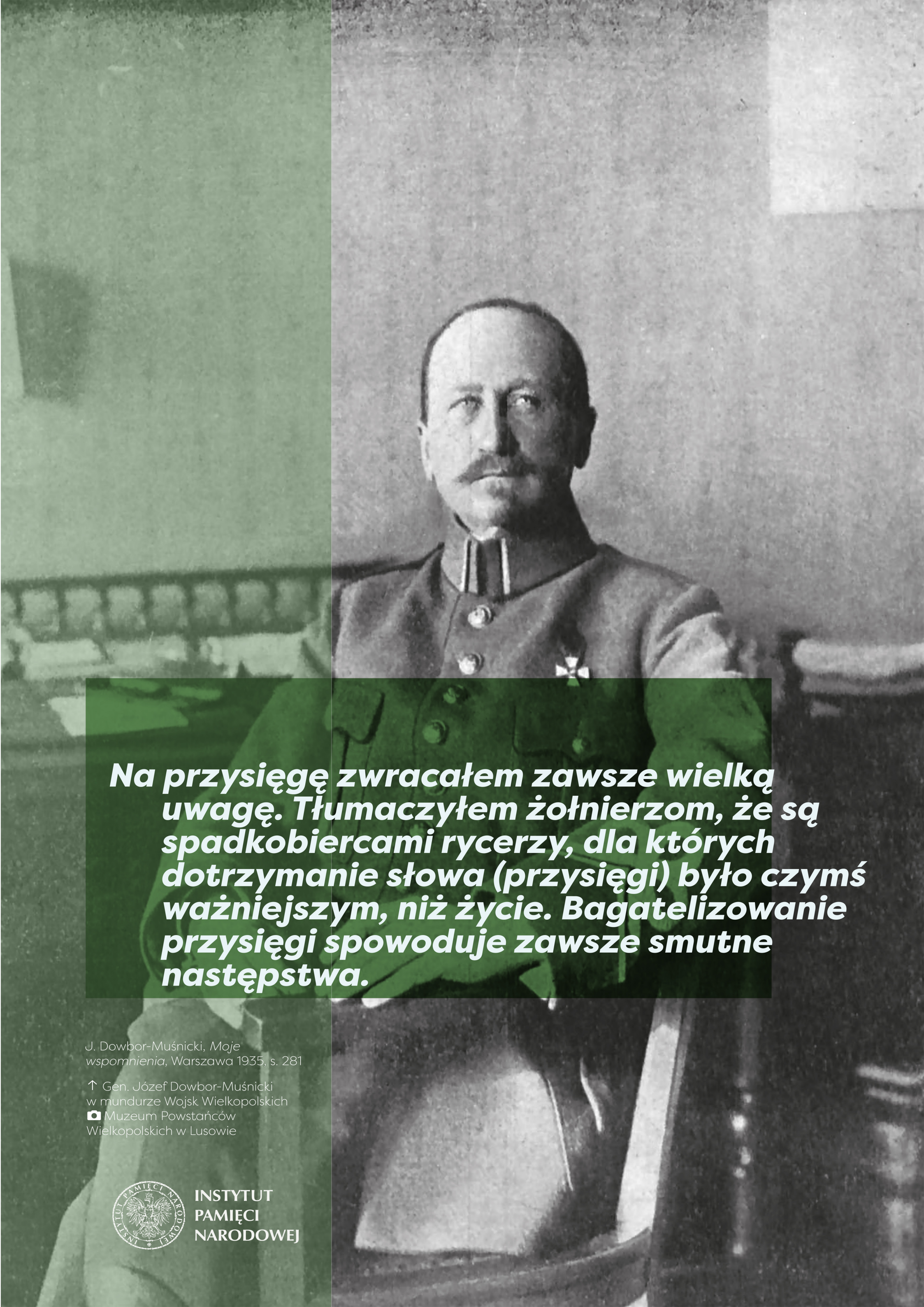
📍 „Placówka” 1933

Dowbor został przyjęty w Prowincji Poznańskiej z honorami, choć jego postać i pierwsze decyzje (tworzenie regularnego wojska, surowa dyscyplina) były różnie oceniane – od entuzjazmu do wyraźnej dezaprobaty. Dowództwo nad powstaniem objął oficjalnie 11 stycznia 1919 r.

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Na przysięgę zwracałem zawsze wielką uwagę. Tłumaczyłem żołnierzom, że są spadkobiercami rycerzy, dla których dotrzymanie słowa (przysięgi) było czymś ważniejszym, niż życie. Bagatelizowanie przysięgi spowoduje zawsze smutne następstwa.

J. Dowbor-Muśnicki, *Moje wspomnienia*, Warszawa 1935, s. 281

↑ Gen. Józef Dowbor-Muśnicki w mundurze Wojsk Wielkopolskich

📍 Muzeum Powstańców Wielkopolskich w Lusowie

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Po powstaniu

1920

Mimo formalnego zakończenia Powstania Wielkopolskiego z chwilą podpisania rozejmu w Trewirze 16 lutego 1919 r., Dowbor stale rozbudowywał Wojska Wielkopolskie. Efektem tych działań była potężna armia licząca w połowie 1919 r. ponad 100 tys. żołnierzy i oficerów. Wraz z przekazaniem jej pod rozkazy Naczelnego Wodza Józefa Piłsudskiego, pozycja Dowbora została jednak zredukowana do funkcji dowódcy frontu wielkopolskiego. W czasie pełnienia tego stanowisko sprawnie przeprowadził akcję rewindykacji, czyli przejęcia od Niemiec terenów przyznanych traktatem wersalskim Polsce. Oddziały dowodzone przez Dowbora zajęły m.in. Bydgoszcz, Leszno i Zbąszyń.

↓ Pożegnanie przez gen. Józefa Dowbor-Muśnickiego 3. Pułku Strzelców Wielkopolskich przed wyjazdem na front wschodni, Ostrów Wlkp., 29 lipca 1919 r.
📷 Ze zbiorów M. Krzyżaniaka

Dowbor początkowo był przeciwny wysłaniu Wojsk Wielkopolskich na wschód, ponieważ planował rozszerzenie powstania na Pomorze Gdańskie. Ostatecznie oddziały z Poznańskiego walczyły na wschodzie z Ukraińcami o Małopolskę Wschodnią, a następnie w wojnie z bolszewikami.

→ Gen. Józef Dowbor-Muśnicki podczas uroczystości powrotu Bydgoszczy do macierzy, 20 stycznia 1920 r.

📷 Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu

Akcja rewindykacji zakończyła działalność frontu wielkopolskiego.

↑ Wizyta Naczelnika Państwa i Naczelnego Wodza Józefa Piłsudskiego w Poznaniu, 27 października 1919 r.
📷 Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu

Podczas tej wizyty oficjalnie przekazano Wojska Wielkopolskie pod komendę Naczelnego Wodza. Dowbor nie należał do zaufanych ludzi Piłsudskiego, czego konsekwencją było stopniowe odsuwanie go od bieżących spraw publicznych.

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Wielki nieobecny

Po rozwiązaniu frontu wielkopolskiego Dowbor był miesiącami pomijany przy obsadzie kluczowych stanowisk w Wojsku Polskim. Widząc pogarszającą się sytuację Polski w wojnie z bolszewikami, w lipcu 1920 r. wystosował telegramy do Naczelnego Wodza oraz stojącego na czele Armii Ochotniczej gen. Józefa Hallera z prośbą o pozwolenie wstąpienia do oddziałów ochotniczych. Jednak dopiero 5 sierpnia 1920 r. otrzymał zaproszenie do Warszawy, gdzie zaproponowano mu objęcie dowództwa nad armią południową. Dowbor – uznając ten front za stracony – propozycję odrzucił, co spotkało się z ostrą krytyką nawet życzliwych mu środowisk.

To jego miał zastąpić Dowbor w przypadku objęcia dowództwa frontu południowego. O Iwaszkiewiczu Dowbor wyrażał się pochlebnie, a głosy krytyki na temat jego dowodzenia uważał za niesprawiedliwe. Winą bowiem za tragiczną sytuację na tym froncie obarczył Naczelną Dowództwo.

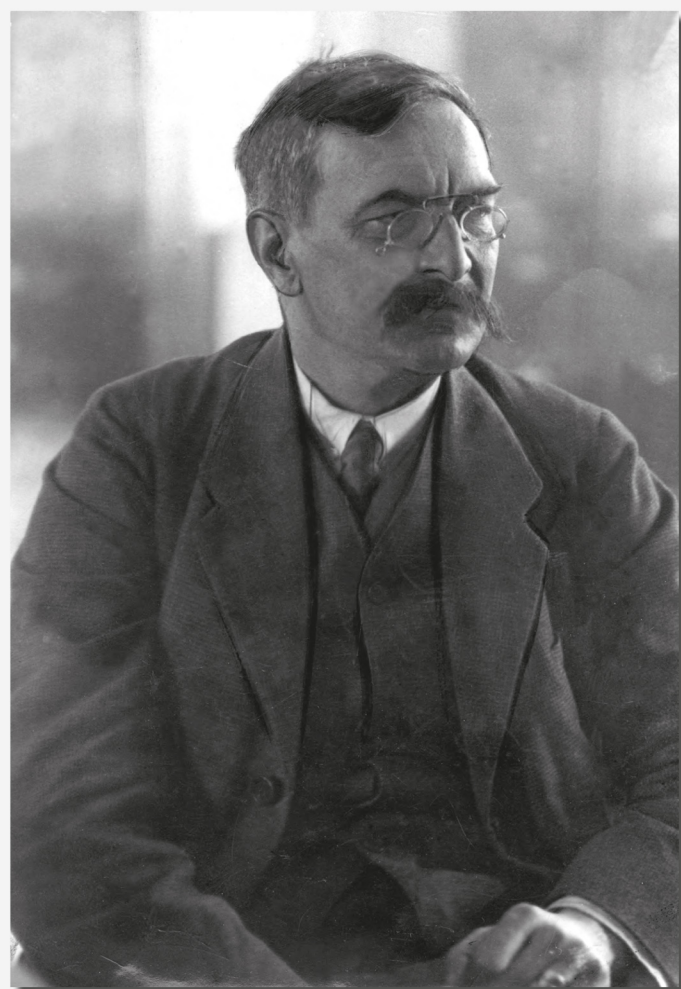
→ Gen. Waław Iwaszkiewicz (1871-1922)

■ POLONA

→ Stanisław Grabski (1871-1949)

■ NAC

Ten przychylny Dowborowi polityk uważał, że przez swą nieobecność na froncie w kulminacyjnym momencie wojny polsko-bolszewickiej „skończył się Dowbor politycznie i wojskowo”.

↑ Szarża 1. Szwadronu 16. Pułku Ułanów (dawniej 2. Pułku Ułanów Wielkopolskich) w bitwie pod Szczurowicami 26 lipca 1920 r.

■ POLONA

Podczas obrony Warszawy w sierpniu 1920 r. dużą część doborowego wojska stanowiły dywizje z Wielkopolski. Dowbor, mając tego świadomość, miał nadzieję otrzymania dowództwa właśnie nad nimi.

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Ojciec – gospodarz – emeryt

Słowa potępienia, jakie spadły na Dowbora za odmowę dowodzenia jedną z armii podczas wojny polsko-bolszewickiej, zbiegły się ze śmiercią jego żony – Agnieszki z Korsońskich. Osobiste dramaty skłoniły go do złożenia dymisji, co skutkowało przeniesieniem do rezerwy, a następnie w stan spoczynku. Odsunięty od wojska zajął się wychowaniem czworga swoich dzieci oraz prowadzeniem gospodarstwa rolnego w Lusowie pod Poznaniem. W tym czasie dał się poznać jako wymagający, ale troskliwy ojciec, a także nowoczesny agronom i pracodawca. Będąc emerytem wspierał również organizacje młodzieżowe i kombatanckie, spisując jednocześnie swoje pamiętniki.

→ Gen. Józef Dowbor-Muśnicki z dziećmi w parku przy dworze w Lusowie. Od lewej syn Olgierd, córki Agnieszka i Janina oraz syn Giedymin.

📍 Muzeum Powstańców Wielkopolskich

Losy dzieci Dowbora były tragiczne. Młodszy syn Olgierd zginął śmiercią samobójczą w 1938 r., a córki zostały zamordowane podczas II wojny światowej w 1940 r. (starsza Janina z rąk Sowietów w Katyniu, młodsza Agnieszka z rąk Niemców w Palmirach). Najstarszy Giedymin zmarł w zapomnieniu we Francji w 1966 r.

→ Gen. Józef Dowbor-Muśnicki podczas pracy na roli w „Placówce” 1935

Dowbor nabył majątek w Lusowie w 1919 r. Składał się on z ok. 100 ha ziemi ornej, lasu i jeziora. Na wniosek Dowbora władze gminy zmieniły nazwę lusowskiego majątku na Batorowo. Gospodarował na nim praktycznie do końca życia.

↑ Gen. Józef Dowbor-Muśnicki przemawia podczas odświeżenia pomnika Dowborczyków, Warszawa, 1 listopada 1930 r.

📍 NAC

Po przewrocie majowym 1926 r., którego Dowbor był bezwzględny krytykiem, już na stałe odseparował się od polityki. Swoje życie publiczne ograniczył m.in. do upamiętniania czynu I Korpusu Polskiego.

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Śmierć i pamięć

1937

Gen. Józef Dowbor-Muśnicki zmarł na zawał serca w swoim majątku Batorowo 26 października 1937 r. Jego pogrzeb odbył się kilka dni później na miejscowym cmentarzu parafialnym. II Rzeczpospolita uhonorowała go tylko jednym wyróżnieniem – Odznaką Wielkopolską, którą otrzymał w 1927 r. Pośmiertnie – już w III RP – został odznaczony Krzyżem Wielkim Orderu Odrodzenia Polski (1998 r.) oraz Orderem Orła Białego (2018 r.)

↓ Kondukt pogrzebowy przy bramie cmentarza parafialnego w Lusowie, 30 października 1937 r.
📍 Muzeum Powstańców Wielkopolskich

Kondukt prowadził biskup Walenty Dymek, a mowy pogrzebowe wygłosili m.in. Władysław Seyda, były minister b. dzielnicy pruskiej, oraz gen. Anatol Kędzierski.

→ Grób rodzinny Dowbor-Muśnickich w Lusowie
📍 Ze zbiorów R. Sierchuły

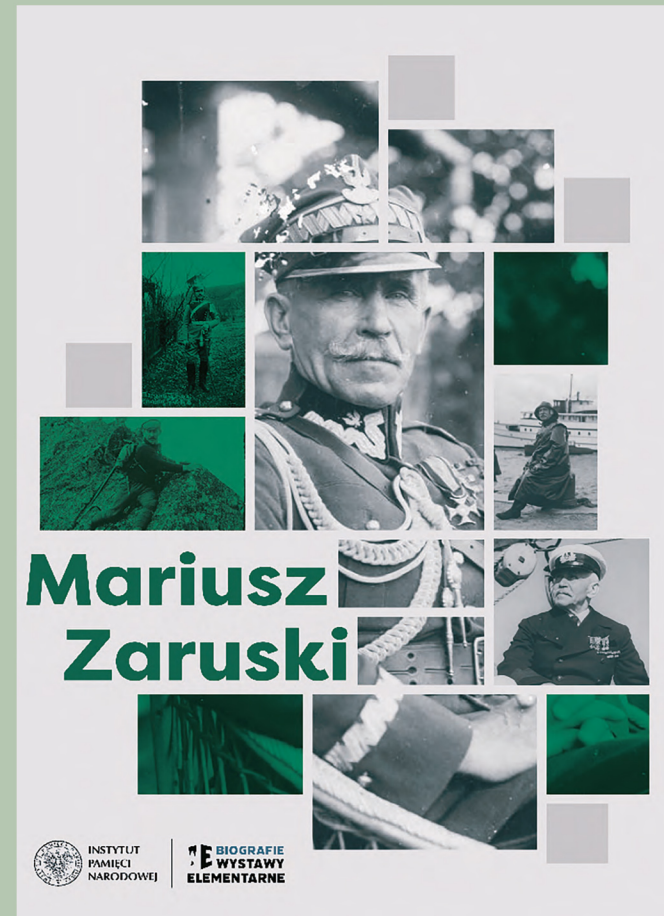
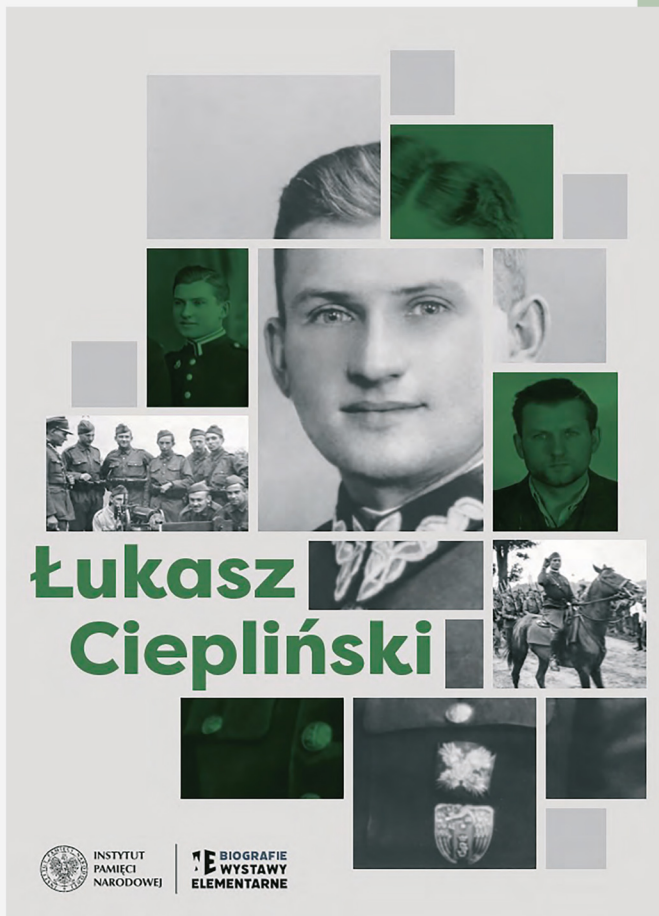
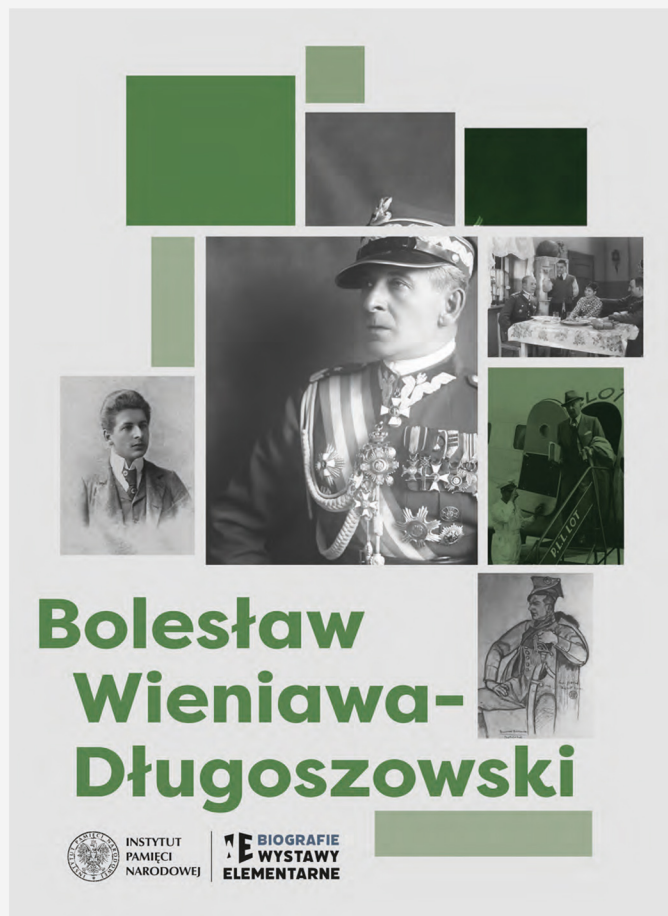
↑ Pomnik gen. Józefa Dowbor-Muśnickiego w Lusowie powstał w 2015 r.
📍 Ze zbiorów R. Sierchuły

Inny pomnik Dowbora został odświeżony w Międzyrzeczu w 2018 r., gdzie stacjonująca tam 17. Wielkopolska Brygada Zmechanizowana nosi jego imię.

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Zobacz więcej wystaw z serii na www.edukacja.ipn.gov.pl

Zobacz inne wystawy Elementarne:

Autor wystawy: Marcin Podemski
Recenzja: dr hab. Marek Gałęzowski, dr Rafał Sierchuła
Korekta: Ilona Kaczmarek

Koncepcja graficzna: Paulina Żak
Koncepcja plastyczna: dr Karolina Zielazek-Szeska

Fotografie i dokumenty ze zbiorów: Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu,
Instytutu Pamięci Narodowej (AIPN),
Muzeum Powstańców Wielkopolskich w Lusowie,
Narodowego Archiwum Cyfrowego (NAC),
Biblioteki Narodowej (POLONA),
Wikimedii Commons,
Wojskowego Biura Historycznego
oraz ze zbiorów prywatnych Michała Krzyżaniaka, Rafała Sierchuły

**INSTITUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ**